

24. Příčiny a průběh 1. světové války. Charakter, průběh a důsledky revolucí v Rusku 1917

Události vedoucí k 1. světové (zkráceně, viz otázka č. 23)

1) **existence dvou mocenských bloků**

- 1879 * DVOJSPOLEK (N + Rak) → **1881/2** * TROJSPOLEK (N + Rak + It.)
- **1904** – Srdečná dohoda (Fr. + VB) → 1907 TROJDOHODA (VB + Fr. + Rus.)

2) **četné vojenské konflikty**

- EVR. – 19.st. - Krymská válka, Rusko-Turecká válka
  - 20.st. – 1. a 2. Balkánská válka
- Dálný V – 19.st. boje mezi Jap. o Čínu o Korejský pol., Jap. – boj o Mandžusko
  - 20.st. Rusko – Japonská válka
- Americký kontinent – 19.st. Španělsko – americká válka
- Afrika – 1. a 2. Marocká krize
- Oblast Středního V

1. světová válka (1914 – 1918)

příčiny: - několikaleté napětí, soupeření mocností, vlastní rivalita, kolonialismus, národnostní problematika

Sarajevský atentát

= atentát na rakouského následníka trůnu Františka Ferdinanda D'Este (dále jen FFDE)

František Ferdinand D'Este

= synovec Františka Josefa I. (dále jen FJI.)

- r. 1878 korunní princ Rudolf spáchal s milenkou sebevraždu → následníkem trůnu se stává FFDE
- vzal si Žofii Chodkovou (nižší šlechta českého původu) – sňatek si vynutil, ale
  - žádné z dětí nemělo nárok na Rak. trůn
- jedno z nejšťastnějších manželství Habsburků ☺
- **jeho pol. vize:**
  - uvědomuje si nutnost reformovat, zastánce slovanských národů, chtěl splnit požadavek federalizace Rakouska, chtěl vytvořit federaci 3 rovných národů →
    - Němců, Maďarů, Slovanů
    - rozdíl od FJI., ten absolutismus, konzervatismus
- **Sarajevo** – inspekční návštěva, vyjednávání se srbskou vládou kvůli rostoucímu napětí v Srbsku

proč?

- r. 1908 anexe Bosny a Hercegoviny k R-U → roste napětí na Balkánském pol., z důvodu rostoucího vlivu R-U → * anarchistických skupin (př. Mladá Bosna, Černá ruka – * pod názvem Sjednocení nebo †)

průběh

- jeden z atentátníků hodí bombu na auto, kterým jel FFDE s chotí → dochází ke zmatku → zpomalení automobilu → Princip střílí → oba † na následky zranění v nemocnici

- pachatelé zadrženi na místě

28.10.1914 soud – souzeno 15 lidí: 5 trestů †, 1 doživotí, 9 dalších rozsudků

Gavrilo Princip

- skupina Mladá Bosna, Černá ruka vyzbrojuje Principa i další členy Mladé Bosny

- odsouzen k 20¹ letům, protože byl nezletilý, seděl v Terezíně, † na sklonku války na TBC

důsledky atentátu

- rak. císař pod vlivem něm. císaře dal ultimáta, ta vyzněla v neprospěch Srbska

- Rak. chtěli kontrolu nad Srbskými úřady, to Srbové odmítli, v jediném bodě nevyhověli

- 23.7.1914 mobilizace Rakouska

- 28.7.1914 vyhlášena válka Srbsku za strany Rakouska i Německa

1. světová válka (28.7.1914 – 11.11.1918)

- **28.7.1914** vyhlášena válka Srbsku za strany Rakouska i Německa

- červenec/srpen – vstup do války Fr, VB, Rusko

- Itálie vyhláší neutralitu

- 1914 – OŘ se přidává k Rak. a Něm. (centrální mocnosti)

Charakteristika války:

1) světovost války – poprvé se zapojují téměř všechny kontinenty (34 států)

- vstupují do války i kolonie

- Afrika, Asie

- bojuje se na zemi, moři (voj. lodě, křižníky, ponorky), obloze (vzducholodě, 1. voj. letadla, př. Rudý baron = německý letec)

2) totálnost války – zapojili se do ní všichni, už ne jen armáda, ale i civilní obyvatelstvo

(hlavně po ek. stránce), postiženy i privilegované vrstvy

- bombardování měst

- společenský život se plně podřídil válce – strojírenský,

textilní,

potravinářský průmysl

- postiženo i zemědělství (odvody dávek armádě)

3) zákopovost – není to poprvé, ale zato dlouhodobé

- na frontách se vykopou kilometry zákopů

- armády schopny bojovat na kilometr daleko

---

¹ dle PH k 22 letům

5km - součástí odstřelovači – dokonalé zbraně, dokáží zasáhnout cíl na

- tím se válka prodlužuje, dlouhodobě se bojuje např. na 10km

4) ovlivnila rozvoj vědy a techniky

- nové typy zbraní, nová voj. vozidla, děla, kulomety

- zbraně účinnější, ničivější

- chemické, biologické zbraně, vývoj nemocí

- nedbá se na zdravotnická opatření (časté epidemie), př.

španělská chřipka,

tyfus, zákopová horečka (přenašečem vši)

Průběh války:

1914 – vypuknutí války

- 09. b. na Marně (řička 50km od Paříže) – plichta, ale Fr. velké ztráty

- b. u Tanenbergu (něm. generál Paul von Hindenburg, budoucí něm.

prezident) ,

Mazurská jezera

1915 – 05 - vstup Itálie do války na straně dohody (nabídka Terstu a Istrie)

- b. u Ypry – poprvé použita bojová zbraň yperit

- 10 - vstup Bulharska do války po boku centrálních mocností

1916 – koordinace V a Z fronty

- dohoda vytvořila 2 výrazné bitvy (Německo na 2 frontách – rozmělnění sil)

- b. u Verdunu (Fr.)

- Rusové otevřeli v létě Brusilovu ofenzivu (protiútok)

- fronta se nikam nepohnula, obě strany vyčerpané

1917 – zásadní změny

- 04 – vstup USA do války (předtím materiální podpora VB)

- Německo vyhlásilo ponorkovou válku, útoky i na civilní lodě, potopení

civilního parníku Luisitania (nacházeli se tam i Američané) –

proto vstup

- v čele Woodrow Wilson

- USA = důležitý spojenec dohodové strany – ta už vyčerpaná,

bojují 3 roky,

nemoci, podvýživa

- revoluce v Rusku

1918 – mnoho závěrečných bitev

- 8.1. - 14 bodů prezidenta Wilsona

= mírový program, viz čsl.legie, str. č. 5

- 3.3. – Brestlitevský mír

- Rusko vystupuje z války, ukončení V fronty

- všechny boje se přesouvají na Z frontu

- obě strany se snaží získat voj. převahu, snaha o svedení rozhodující bitvy, ale ani jedna

- strana nemůže udělat rozhodující krok
- podzim- ukázala se větší vyčerpanost centrálních mocností
  - postupně kapituluje Bulharsko, OŘ
- 27.10.1918 Andreassyho nóta (ministr zahr. věcí) – podmínky kapitulace Rak.
- Německo se nevzdává, ale lidová revoluce, to znamená pád Viléma II., ten v exilu †

11.11.1918 konec, Německo kapituluje a podepisuje dohodu o příměří – přiznává porážku

- Rusové anulují Brest- litevský mír, aby figurovali na straně vítězů

hlavní bojiště v Evropě (4)

1) Západní fronta – oblast Francie a Belgie (střední a S Belgie)

- jednotky Fr. a VB X Německu
- bojuje se z iniciativy N.
- Schlieffenův plán = německá vojenská taktika, plán na dobytí

Fr. přes

neutrály (porušují neutralitu Belgie a Nizozemí)

- poprvé do bojů zasahují Češi a Slováci - * 1. čsl. legie – rota

NAZDAR

- nejznámější a nejkrvavější bitvy

- 09. 1914 – b. na Marně

- 05. 1915 – b. u Ypres (Němci použili yperit)

- 02. 1916 – b. u Verdunu (nejkrvavější bitva) , † 1 mil.

vojáků

- 07. 1916 – b. na Somně (VB použila poprvé tank)

- obuškové granáty s polyacetonem, yperit = porušení Haagské

mírové

konference (1899) - chemické zbraně

- b. na Marně

- fr. generál Joffre –koordinace fr. obrany proti N

- fr. generál Gallieni – obrana Paříže

- k obraně (přesunu vojáků) využita železnice, taxíky ☺

2) Východní fronta – oblast ruského a německého záboru Polska, poté se posouvá až do

samotného Ruska

- Rak. X Rusko (Rakousku později pomáhá Německo)

- Rusko – nás mnoho, ale nebylo na válku materiálně

připraveno

- 1. bitvy Rusové prohrávají, b. u Tanenbergu, b. u

Mazurského j.

- formují se zde čsl. legie

- 1915 - Ludendorfov plán – plán Němců na vpád do Ruska

- b. u Bolimova (použití plynu)

- 1916 – Rumunsko výrazně podporuje Rusko

- Brusilova ofensiva – odlehčila Z frontě

= největší porážka centrálních

mocností

- Rusko získalo oblast Haliče
- 1917- b. u Zborova
- 1918 - Brest-litevský mír

3) Srbská fronta = Balkánská fronta

- prvotní bojiště
- Rak. X Srbové (VB jim dává zásoby přes Řecko)
- formují se čeští partyzáni - oddíl Jana Žižky z Trocnova (častá

husitská

symbolika)

4) Italská fronta - hl. oblast S Itálie

- boje na řece Piavě a v Alpách
- It. x Rak. (i Něm)
- 1915-18

Mimoevropská bojiště

- do války se zapojily i kolonie (VB, Fr., Něm.)
- od počátku se dohodové mocnosti (hl. VB) snaží oslabit koloniální državy svých nepřátel
- v oblasti Malé Asie, středního V, Afriky

Asie

- od r. 1914 se VB zaměřuje na OŘ a boje se přesouvají mimo Evropu
- v 19. st. už hrozil její zánik, ale VB se postavila za OŘ, aby sem nepošlil vliv Ruska
- VB bere jako zradu to, že Turecko vstoupilo do války na straně centrálních mocností
- snaha o kapitulaci Istanbulu, ale něm. velitelé dokázali probudit tureckou armádu
- krvavé boje hl. v r. 1915

1915 - b. u Gallipoli - jedna z nejkrvavějších (námořní bitva)

- velká porážka Britů (drtivá porážka)
- na starost to měl Winston Churchil

- boje pokračují až do samého konce (1918)
- OŘ předčasně vystupuje z války
- od r. 1915 se do bojů zapojuje Řecko - umožnili Britům používat řecké ostrovy jako britské základny

- oblast Mezopotámie (dnešní Irák) - Turci X Britové

- dvojí charakter (příčina) - 1) příliš blízko br. koloniálního území (ohrožení)

2) materiální zájmy - ropa

- generál Charles Townshend - má na starost obl. Mezopotámie

- snaha získat přístavy (hl. Basra) v Perském zálivu
- cíl město Bagdád
- další vojenská fraška VB, opět podceňuje Turky (bojují zde

Indové)

11.1915 – získání přístavu Basra

s klimatem

- začátek útoku vypadá nadějně, ale britští vojáci problémy (vedro), sužuje je žízeň, nemoci, nedostatečné zásobování)
- postup podél řeky Tigrid – útok Turků → velké ztráty na straně

Britů

- Turci posílení něm. jednotkami
- Britové ustupují, **04.1916** kapitulace VB

Afrika

- Německo tam mělo kolonie – Togo, Kamerun, Německá V Afrika, Německá JZ Afrika

- boje mezi Brity a Němci
- ze začátku úspěch britů

1915 – podmaněno Togo, Německá JZ Afrika

1916 – podmaněn Kamerun

- boje o Německou V Afriku delší

- v čele německých jednotek polní maršál Paul von Lettow – Verbech
- po 1. světové oslavován, brání se až do r. 1918
- dostal nabídku od Hitlera (odmítl), během 2. světové přišel o

majetek a 2

syny

- intenzivní boje, r. 1916 Brity podporují Belgičané
- Němci sevřeni v britských kleštích (Br. V Afrika, Rhodesie)
- snaha oslabit Brity v Evropě ze strany Němců
- pravidelná přepadení (guerillová válka), soustředění se na br. železnici

(zásobování) - **25. 11. 1918** složení zbraní v hlavním městě Rhodesie

Čsl legie:

1917 - b. u Zborova

- bylo jich málo, ale podařilo se jim prolomit rakouskou obranu
- velký zlom ve snahách TGM, hledal podporu pro * samostatného

Československa

- Zborov = boj čsl. armády, díky tomu je ČSR vnímáno jako vítězný stát

- * exilová vláda

- kulturní elita (spisovatelé) „vykresluje“ český národ proti Habsburkům

-* manifest čsl. spisovatelů

- na to reaguje Tříkrálová deklarace (počítá s Habsburskou

monarchií)

8.1.1917 – 14 bodů prezidenta Willsona

- autonomie Slovanským národům
- jediný samostatný stát Polsko
- obsahuje poválečné uspořádání světa
- nemluví o úplném rozpadu R-U
- nutnost * mírové organizace

- měla by se změnit politika, být otevřená bez tajných dodatků

1918 – 05. Pittsburská deklarace – dohoda mezi Čechy a Slováky o vytvoření jednotného

státu + přidali se i Rusíni

- 10. Washingtonská deklarace – řeší pol. uspořádání ČSR, forma vlády, apod.

- jaro – Sixtova aféra (Sixtu – švagr Karla I.)

- Karel I. chce kapitulovat, nešťastnou náhodou se korespondence dostala

k německému císaři → **05. 1918** – nová N-Rak. smlouva (Rak. se stává

vazalem Německa → dosazen dozor nad Rak. armádu)

- krátce po ní ustanovení čsl. legionáři jako čsl. armáda

Důsledky 1. světové války

1) dopad na společnost – humánní důsledky

- † 10 mil. lidí (20 mil. zraněných)

- jak vojenské oběti, tak hlavně civilisté – hlad, války ve městech

2) negativní dopad na psychiku společnosti

- několik generací ovlivněno válkou

- po válce nedůvěra v demokracii, to umožnilo nástup fašismu a komunismu k moci

- literatura – Remarque, Hašek

- uvolnění mravních hodnot, éra americké kultury

3) zánik 4 evropských monarchií (Rakousko, Německo, Rusko, Osmanská říše)

- * nástupnických států R-U – ČSR, Maďarsko, Rakousko, Polsko, Spojené království

Srbů, Chorvatů a Slovinců

4) končí éra eurocentrismu

- VB - přestává být ek. určující mocnost, ek. vítězem USA

- USA – po válce se vrací do izolace (politická nikoli hospodářská)

Versailleská konference (zkráceně, viz otázka 26)

- leden 1919 – leden 1920

- po skončení 1. světové

- snaží se nastolit nové poměry

- 2 cíle (oba splnila) : 1) vytvoření mírových smluv s poraženými státy (Něm., Rak., Maď.,

Bulh., Tur.)

2) vytvoření mírové organizace, aby zabránila válce

- nejdůležitější mírová smlouva s Německem = Versailleská mírová smlouva

- podepsána v zrcadlovém sále (souvislost s Prusko-Francouzskou válkou)

- největší důsledky porážky neslo právě Německo
- potrestáno, 4 body

obsah smlouvy:

1) reparace (náhrada válečných škod státům, které byly nejvíce poškozeny)

- jak finanční, tak naturální (č. uhlí, žel. ruda)
- určeny hl. Fr. a Belgii
- byly vysoké, nerespektovaly fakt, že samo Německo bylo velmi

poškozené

- pomalu spláceli ve 20. letech (za Hitlera už ne)

2) hranice (úprava hranic Německa) = územní změny

A) ztráta Alsaska- Lotrinska ve prospěch Francie

B) pravidla u řeky Rýn (hranice mezi Fr. a Něm.)

- kontrola řeky Rýn
- jeden břeh demilitarizován (N. museli stáhnout veškerou

armádu)

v rozsahu min 50 km

- druhý břeh okupován fr. a belgickými vojsky

C) záběr města Gdaňsk

- dostal se pod kontrolu mírové organizace (SN)

3) kolonie

- Německo ztrácí veškeré kolonie (Afrika, Bismarckovy ostrovy

v Tichomoří)

4) odzbrojování Německa (= demilitarizace Německa)

- omezení vojenské síly – max. 100tis. mužů (aby se mohli ubránit,

ale ne útok)

- zničení těžké vojenské techniky (lodě, letadla)

- zákaz výroby voj. techniky

- rozpuštění části generálního štábu

- zrušena povinná braná povinnost

- další smlouvy s Rak., Maď., Bulh., Tur.

revoluce v Rusku – 1917

1917 – vyvrcholila nespokojenost vůči carskému režimu (hl. sociální nespokojenost)

- poslední ruští carové omezovali pol. život, možnost organizovat se ve stranách,

hnutích

- neexistovaly odbory, všechny pol. strany jen ilegální

- car donucen vstoupit do války armádou, to ale znamenalo katastrofu

- od r. 1914 časté sociální bouře

- 1. světová = hřebíček do rakve – pouze podpora armády (čím dál větší

zátěž na prosté obyvatelstvo, žili na hranici únosnosti – hlad, vyčerpání)

- panovaly zde středověké poměry

1917 – Únorová revoluce

- sociální podtext, chce ukončit válku
- pád carismu, svržen car Mikuláš II.
- cara nahrazuje prozatímní vláda = dvojvládí (vláda – hrabě Lvov + dělnické odbory)
- vláda provádí pol. reformy, připravuje se ústava
- snaha demokratizovat, ale chtěli zůstat ve válce
- Lvova nahradí v čele hrabě Kerenski

léto – sociální radikalizace Rusů

- do popředí se dostávají bolševici (Lenin), příprava další revoluce
- populismem se získávají velkou část obyvatelstva

1917 – Říjnová revoluce

- dochází ke svržení Kerenského vlády
- útok bolševiků na Petrohradský palác
- (výstřel z Aurory)
- 7.11. dle ruského kalendáře vypukl ozbrojený bolševický převrat, nástup bolševiků do čela Ruska

- Všeruský sjezd sovětů (= vrcholný orgán)

- zasedali zde zástupci z celé oblasti Ruska
- jmenoval první bolševickou vládu = RADA LIDOVÝCH MINISTRŮ
- v čele V.I. Lenin – plní požadavky ruského obyvatelstva, vydány 2 nejvýzn. dekrety:

- dekret o míru – zaručuje ukončení války
  - Rusko předčasně vystopuje z války
  - 3.3.1918 Brest-litevský mír
- dekret o půdě – bolševici ukončují poměry na venkově
  - dochází k znárodnování půdy (stává se státním majetkem a přerozdělují ji mezi běžné rolníky)

- ale je zde i mnoho odpůrců bolševické politiky

1918 – 1920 - (velká) občanská válka = RUDO-BÍLÁ VÁLKA

rudá - bolševici, sympatizanti komunistického režimu, začíná se rodit zárodek ruské

armády (rudoarmějci)

bílá – příslušníci veškeré opozice, přívrženci monarchie, soc. demokraté, demokraté,

křesťané,..... (bělodvarnějci)

- měla podporu ze zahraničí
- nechtěně se tam dostali i čeští legionáři

- výrazná osobnost v R-B válce je Lev Trockij – bolševik, organizuje voj. jednotky (upevňuje svou pozici)
- vítězství bolševiků, velké ztráty na životech
- Rusko se dostává do mezinárodní izolace

1922 - * Svaz sovětských socialistických republik (SSSR)

- vytvořena formální federace, „dobrovolné, volné“ spojení států
- ale od začátku přísně centralizovaný, byrokratický aparát v Moskvě
- jasná uniformace společnosti – jediná ideologie, kterou musí všichni přijmout

1924 - † Lenina

- do popředí se dostává J.V. Stalin
- dostává se do čela, ale boj o pol. moc, další představitelé bolševiků se stávají odpůrci Stalina – př. Lev Trockij – chtěl socialistické reformy
- ale Stalin všechny možné konkurenty odstraní

Lev Trockij – 10 let nepřátelství, po nástupu Stalina

- utekl, schovával se po Evropě
- utíká do Ameriky, r.1934 † v Mexiku (umlátěn žel. tyčí na popud Stalina)

- do konce 20. let, kdy se zbavil všech oponentů, se začíná formovat stalinismus = forma komunistické totality, která je silně spjata se Stalinem, jejím základem je budování kultu osobnosti (uměle se vytváří kult osobnosti)
- Stalin strhává moc do svých rukou, rodí se osobní diktatura (opouští kolektivistickou pol.)

Stalinismus

hospodářské změny

- ve 20. letech zanikají dekrety o půdě
- dochází ke kolektivizaci výroby, týkala se průmyslu i zemědělství
- násilné znárodnování výrobních prostředků, strojů, továren, půdy → jsou majetkem státu, všichni pracují pro kolektiv
- neexistuje soukromé vlastnictví
- lidé raději ničili, pálili vše, aby jim to nevzali → hladomory – miliony obětí
- v rámci kolektivismu * KOLCHOZY = družstva (něco jako JZD)

průmysl

- pod vlivem Stalina Rusko najíždí na tvrdou industrializaci
- těžba, strojírenství, hutnictví, zbraně, těžká technika
- SSSR mělo nerostné suroviny
- Stalinova paranoia (vyvolává paniku blížící s války)
  - SSSR musí být nejlepší, nejpřipravenější

- megalomanství – obrovské stavby, myšlenky poručíme větru dešti

domácí politika

- kult osobnosti

1936 – vydána nová ústava

- legalizuje pol. režim
- zaručuje občanská práva (záruka práv a svobod) – reál. to není
- umožnila Stalinovi učinit následující krok:

1936 – 37 - politické procesy

- zformuloval zákon na ochranu republiky
- padly tisíce lidských obětí, že se vzpříčily záměrům kom. Ruska
- nechal vyvraždit celé vojenské důstojnictvo (popravil je)
- i ve vlastních řadách (Jagoda, Ježov)

gulagy = pracovní tábory – buď na Sibiři či ostrovy SSSR

- tristní podmínky

zahraniční politika

- po občanské válce v izolaci
- nesplňuje podmínku demokratického uspořádání
- Rappalská smlouva – vztah mezi SSSR a Německem

30. léta – vztah se mění

- sbližování V a Z (sňatek z rozumu)
- kvůli narůstající agresivitě pravicových totalit (hodně států se hlásí

k faš., nac.)

1934 - SSSR vstupuje do SN

- cíl – potlačit pravicové státy

1935 – Československo-sovětská smlouva o spolupráci

- v případě napadení ČSR zasáhne SSSR
- podmíněno i zásahem Francie